

Nr 17

Justitiekottets betänkande i anledning av motion om förlängning av tiden för omhändertagande enligt 28 kap. 11 § brottsbalken.

Motionsyrkandet

I motionen 1971:649 av herr Winberg (m) hemställes "att riksdagen hos Kungl. Maj:t begär att riksdagen föreläggs förslag till ändring i brottsbalken av innebörd att domstol, när domstolen under pågående skyddstillsyn förordnar om anstaltsbehandling eller undanröjer skyddstillsynen och dömer till fängelse, ges möjlighet att förlänga tiden för omhändertagande enligt 28 kap. 11 § brottsbalken, till dess domstolens beslut vinner laga kraft".

Redogörelse för motionsskälerna lämnas nedan.

Gällande rätt

Om den som har dömts till skyddstillsyn enligt 28 kap. 1 § brottsbalken under prövotiden utan att begå brott missköter sig eller eljest inte iakttagit vad som åligger honom till följd av domen, äger övervakningsnämnden ingripa med olika åtgärder såsom föreskrifter av skilda slag, varning och förlängning av prövotiden. I allvarigare fall av misskötsamhet från den dömdes sida kan nämnden göra framställning hos vederbörande åklagare om att denne vid domstol för talan om undanröjande av skyddstillsynen eller om anstaltsbehandling enligt 28 kap. 3 § brottsbalken. Om skyddstillsynen undanröjes har domstolen att döma till annan påföljd för det brott som föranlett domen på skyddstillsyn.

När fråga uppkommit att vidtaga åtgärd som nysst sagts, kan nämnden eller domstol, vid vilken talan föres, med stöd av 28 kap. 11 § brottsbalken förordna att den dömda skall tillfälligt omhändertagas. Beslutet länder omedelbart till efterrättelse, såvida ej annorlunda förordnas. Den som sålunda omhändertages förvaras i allmänt häkte. Han får inte kvarhållas längre än en vecka; dock att tiden, om synnerliga skäl föreligger, kan förlängas med ytterligare högst en vecka.

Av förarbetena till sistnämnda lagrum framgår att omhändertagandet

icke är avsett att vara en åtgärd som vidtages som påföljd för bristande skötsamhet utan ett medel att möjliggöra eller underlätta lämpliga åtgärder i den uppkomna situationen (prop. 1959: 146 s. 20 f., 1962: 10 s. C 275 f., 306).

Om domstolen beträffande den som tidigare dömts till skyddstillsyn beslutar om anstaltsbehandling som sägs i 28 kap. 3 § brottsbalken, äger domstolen, under förutsättning att den dömde ej fyllt 23 år, förordna att beslutet skall gå i verkställighet utan hinder av att det inte har vunnit laga kraft. Har den dömde fyllt 23 år föreligger däremot inte denna möjlighet, utan den dömde får, om han inte avger nöjdförklaring, i frihet avvakta verkställigheten av rättens beslut. Omedelbar verkställighet kan inte heller ske mot den dömdes vilja, om domstolen undanröjer skyddstillsynen och bestämmer den nya påföljden till fängelse eller till överlämnande till sluten psykiatrisk vård. Om påföljden bestäms till ungdomsfängelse, äger rätten däremot förordna att domen skall gå i omedelbar verkställighet. Annan ny påföljd än nu nämnts torde knappast komma i fråga.

Beträffande möjligheterna att besluta om häktning i mål om undanröjande av skyddstillsyn kan nämnas att Svea hovrätt i beslut i september 1970 funnit rättegångsbalkens bestämmelser om häktning ej tillämpliga i det fall åklagare för talan mot någon om undanröjande av skyddstillsyn utan att den dömde misstänkes för att ha begått nytt brott (SvJT 1971 rf. s. 31 samt s. 290).

Här kan tilläggas att före brottsbalkens tillkomst en bestämmelse om omhändertagande av den som dömts till villkorlig dom fanns i 14 a § lagen om villkorlig dom. Bestämmelsen infördes år 1960 (prop. 1959: 146). Vid andra former av kriminalvård i frihet än villkorlig dom fanns redan tidigare vissa möjligheter till tillfälligt omhändertagande. Dessa bestämmelser, intagna i lagarna om villkorlig frigivning, om ungdomsfängelse och om förvaring och internering i säkerhetsanstalt, överfördes till brottsbalken vid dess tillkomst (26 kap. 22 §, 29 kap. 11 §, 30 kap. 14 §).

Statistiska uppgifter

I nedanstående tabell lämnas för åren 1965–1970 uppgift om antalet personer under övervakning i följd av dom på skyddstillsyn (villkorlig dom före den 1 januari 1965), antalet omhändertaganden enligt 28 kap. 11 § brottsbalken av övervakningsnämnd i avbidan på vidare förordnande samt antalet framställningar till åklagare från övervakningsnämnd om dels anstaltsbehandling enligt 28 kap. 3 § brottsbalken, dels undanröjande av skyddstillsyn (villkorlig dom).

	1965	1966	1967	1968	1969	1970
Personer under övervakning (den 1 jan)						
a) villkorlig dom (före den 1 jan 1965)	15 834	9 924	4 665	332	26	—
b) skyddstillsyn	—	5 567	11 492	17 074	18 654	19 158
Summa	15 834	15 491	16 157	17 406	18 680	19 158
Omhändertaganden						
a) villkorlig dom (före den 1 jan 1965)	217	152	34	—	—	—
b) skyddstillsyn	168	412	630	760	697	741
Summa	385	564	664	760	697	741
Framställning till åklagare om						
a) behandling enl. 28 kap. 3 § BrB	10	9	19	25	14	20
b) undanröjande av påföljden	19	26	45	55	28	24
Summa	29	35	64	80	42	44

Motionsskäl

Efter en redogörelse för vissa bestämmelser i brottsbalken framhåller motionären att förordnande av övervakningsnämnd om omhändertagande av en till skyddstillsyn dömd endast får avse en tid av en eller undantagsvis två veckor samt att därefter den dömd måste försättas på fri fot. Han påpekar vidare att, då talan väckts vid domstol om anstaltsbehandling enligt 28 kap. 3 § brottsbalken eller om undanröjande av skyddstillsyn beträffande till skyddstillsyn dömd, någon möjlighet inte finns för domstolen att förordna om omedelbar verkställighet, om, då fråga är om anstaltsbehandling, den dömd fyllt 23 år eller, då skyddstillsynen undanröjes, den nya påföljden utgöres av fängelse. Den dömd får, säger motionären, även i dessa fall i frihet avvakta att beslutet vinner laga kraft. Även om det föreligger risk för fortsatt brottslighet eller för att den dömd skall "gå ned" sig ytterligare, finns det ingen möjlighet att omhänderta honom. Häktning synes icke kunna tillgripas eftersom vederbörande inte är misstänkt för nya brott.

De nu angivna konsekvenserna är enligt motionären synnerligen otillfredsställande. På grund av att underrättens beslut kan överklagas till hovrätten och därifrån vidare till högsta domstolen kan det, framhåller han vidare, ta ganska lång tid innan verkställighet av påföljden kan ske. Motionären nämner att i ett fall en person, som i oktober 1970 fått skyddstillsynen förvandlad till fängelse, först i slutet av januari 1971 kunnat intas i fängvårdsanstalt. Med hänsyn till att anledningen till ändringen av påföljden vanligen är att frivårdsmyndigheterna uttömt sina

resurser beträffande den dömd är det, fortsätter motionären, olyckligt att denne efter domstolens beslut om fängelse kan vara på fri fot en längre tid innan anstaltsvårdens resurser kan tas i anspråk. Begår han nya brott kan han visserligen anhållas och därefter häktas, men en omedelbar verkställighet av anstaltsbehandlingen eller fängelsestraffet skulle ha kunnat förhindra de nya brotten.

Avslutningsvis påpekar motionären att, när inom frivården andra än de till skyddstillsyn dömda missköter sig, ett omedelbart intagande på anstalt kan ske. Sålunda skall, när övervakningsnämnd beslutar att en villkorlig frigivning skall vara förverkad, verkställighet av beslutet ske omedelbart om inte nämnden annorledes förordnar. Vidare kan ungdomsfängelsenämnden och interneringsnämnden i anslutning till övervakningsnämndens omhändertagande besluta att till vård utom anstalt förda personer skall återintas i ungdomsanstalt respektive interneringsanstalt. Sådant beslut skall verkställas omedelbart.

Remissyttranden

Utskottet har inhämtat yttranden över motionen från riksåklagaren, Göta hovrätt, kriminalvårdsstyrelsen, Föreningen Sveriges tingsrättsdomare och Sveriges advokatsamfund.

Riksåklagaren, som anser att riksdagen inte nu bör ta ställning till motionsspörsmålet med hänsyn till att Nordiska straffrättskommittén nu utreder bl. a. frågan om avräkning av häktningstid, förordar att riksdagen ger Kungl. Maj:t till känna att de av motionären framförda synpunkterna bör beaktas då kommittén slutfört sitt uppdrag beträffande häktningstid. Göta hovrätt, domareföreningen och advokatsamfundet avstyrker bifall till motionen. Kriminalvårdsstyrelsen avstyrker så till vida motionen att styrelsen icke finner anledning förorda en lagändring som innebär förlängning av tiden för omhändertagande vare sig i avbidan på åklagarmyndighetens och domstolens prövning eller i samband med domstolens beslut. I överensstämmelse med motionens syfte tillstyrker emellertid styrelsen en ändring av innebörd att domstol, oberoende av den dömdes ålder, äger förordna att ett beslut om anstaltsbehandling skall gå i verkställighet utan hinder av att domen å skyddstillsyn inte vunnit laga kraft.

Riksåklagaren (RÅ) säger sig dela motionärens uppfattning att det kan vara otillfredsställande att den dömd i frihet får avvakta att domstolens beslut vinner laga kraft då fråga är om anstaltsbehandling för en till skyddstillsyn dömd eller om fängelse i samband med undanröjande av en skyddstillsyn. Den dömd torde ofta, säger RÅ, vara svårt nedgången och

det föreligger en påtaglig risk för fortsatt kriminalitet och asocial livsföring.

Den lösning av problemet, som motionären föreslår – att tiden för det tillfälliga omhändertagandet skall kunna förlängas intill dess domstolens beslut kan verkställas – är enligt RÅ tänkbar men synes ha den nackdelen att tiden för omhändertagandet kan komma att bli orimligt lång för den händelse den dömde överklagar domstolens beslut i påföljdsfrågan. Prövningen i högre instans kan, anför RÅ, komma att kräva längre tid än den tid som skall verkställas, eftersom tiden för anstaltsbehandling vid skyddstillsyn i praktiken brukar bara med några dagar överstiga minimitiden en månad. Ett fängelsestraff som sätts i stället för skyddstillsyn torde också, säger RÅ, i allmänhet vara ganska kortvarigt.

Den nu antydda olägenheten kan enligt RÅ:s mening undvikas, om man väljer att lösa problemet på ett annat sätt, nämligen genom att ge domstolen möjlighet att förordna om omedelbar verkställighet av beslutet. Denna tanke utvecklar RÅ på följande sätt.

En sådan lösning ligger särskilt nära till hands beträffande förordnande om anstaltsbehandling. Domstolen har . . . redan nu denna möjlighet när den dömde är under 23 år. Begränsningen till det unga klientelet torde vara föranledd av att anstaltsbehandlingen har avsetts främst för detta klientel. Det kan också erinras om att domstol äger förordna att dom till ungdomsfängelse skall gå i verkställighet utan hinder av att den inte vunnit laga kraft . . . Det förekommer sällan att domstol finner anstaltsbehandling böra ingå i skyddstillsyn i fråga om det äldre klientelet. När det sker gäller det emellertid socialt vinddrivna men inte avancerat kriminella personer. Just i dessa fall är behovet av omedelbar verkställighet starkt. Det kan med hänsyn härtill ifrågasättas om den gällande begränsningen av möjligheten att förordna om sådan verkställighet är lämplig. Eftersom det väsentliga syftet med anstaltsbehandlingen – särskilt när denna sätts in med anledning av misskötsamhet under prövotiden – är att lösa akuta sociala problem för den dömde, talar starka skäl för att det alltid bör finnas en möjlighet för domstolen att låta verkställigheten ske genast.

Läget är något annorlunda i fall där skyddstillsynen byts ut mot ett fängelsestraff. Ett beslut därom kan, i överensstämmelse med huvudregeln om brottmålsdoms verkställbarhet, aldrig bringas till verkställighet mot den dömdes vilja förrän det har vunnit laga kraft. Man bör givetvis inte utan vägande skäl frångå nämnda huvudregel, som utgör en grundläggande garanti för den enskildes rättssäkerhet. I den situation som det här är tal om behöver det dock knappast väcka betänkligheter att införa möjlighet att efter prövning av omständigheterna i fallet förordna om omedelbar verkställighet. Rättssäkerhetsaspekten träder nämligen här något tillbaka, eftersom skuldfrågan redan tidigare har avgjorts genom lagakraftäggande dom. Betydelsen från social och kriminalpolitisk synpunkt av ett omedelbart ingripande synes mig här väga tyngre än risken att den dömde kommer att avtjäna ett fängelsestraff som han senare befrias från av högre rätt.

Efter dessa överväganden erinrar RÅ om att Nordiska straffrättskommittén nyligen har fått i uppdrag att utreda frågan om avräkning av häktningstid och anför att utredningsuppdraget torde omfatta avräkning av all tid då den som misstänks eller dömts för brott varit berövad friheten på straffprocessuell grund och även sådant omhändertagande som avses i brottsbalken. Den av motionären väckta frågan synes enligt RÅ böra tas upp till övervägande när resultatet av det nämnda kommittéarbetet framlagts. Detta arbete kan nämligen föranleda ändrad svensk lagstiftning. Det torde inte vara lämpligt att riksdagen nu tar ställning till motionärens yrkande om lagändring. Däremot synes riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t kunna ge till känna att de framförda synpunkterna synes böra beaktas när Nordiska straffrättskommittén slutfört sitt utredningsuppdrag beträffande häktningstid.

Göta hovrätt framhåller att ett genomförande av motionärens förslag utan särskilda regler om avräkning av tid för omhändertagande skulle innebära att dem omhändertagne, då han skall ta ställning till huruvida han skall överklaga domstolens beslut om påföljden, kommer i sämre läge än sådan tilltalad, beträffande vilken domstolen i domen förordnat att han i häkte skall avbida påföljdens verkställighet. Detta skulle från rättssäkerhetssynpunkt vara uppenbart otillfredsställande. Men även om regler ges om avräkning av tid för omhändertagande, kan enligt hovrättens mening ej komma i fråga att så att säga bakvägen införa en förtäckt form av häktning, som skulle kunna ske utan att det grundläggande rekvisitet för häktning – sannolika skäl för misstanke om brott – föreligger. Det i motionen omnämnda förhållandet att omedelbar verkställighet kan äga rum av beslut om förverkande av villkorligt medgiven frihet eller om återintagning i anstalt av den som efter dom å ungdomsfängelse eller internering vårdas utom anstalt utgör icke något skäl för den föreslagna lagändringen. I de anförda fallen är nämligen påföljden bestämd genom lagkraftägande dom. Däremot, menar hovrätten, skulle möjligen kunna övervägas att genomföra sådan ändring av 28 kap. 3 § andra stycket brottsbalken, att möjlighet öppnas att förordna om omedelbar verkställighet av beslut om anstaltsbehandling, även om den dömda fyllt tjugotre år. Härigenom skulle syftet med motionen åtminstone delvis bli tillgodosett.

Avslutningsvis tillägger hovrätten under hänvisning till ovan intagna statistiska uppgifter att något mera påtagligt behov av lagändringar på det område, som avses med motionen, inte synes föreligga.

Domareföreningen delar motionärens uppfattning att det kan innebära vissa nackdelar att domstols beslut om anstaltsbehandling eller om

fängelsestraff med undanröjande av skyddstillsyn icke kan verkställas förrän beslutet vunnit laga kraft, risk föreligger säkert för att i sådana fall den dömde i avvaktan på verkställigheten begår nya brott eller i övrigt fortsätter sitt asociala beteende. Föreningen ställer sig emellertid tveksam till att införa möjlighet för domstol att förordna om förlängning av tiden för omhändertagande till dess verkställigheten kan påbörjas. Skälen härför utvecklas på följande sätt.

Omhändertagande enligt 28 kap. 11 § brottsbalken innebär ett frihetsberövande under en obestämd tidrymd utan möjlighet för den omhändertagne att sedermera få tillgodoräkna den tid han varit berövad friheten. I nu gällande bestämmelser har tiden för frihetsberövandet maximerats till en mycket begränsad tid, en vecka, eller om synnerliga skäl föreligger två veckor. Om tiden för omhändertagandet skulle kunna förlängas av domstol på sätt föreslagits, skulle den dömde kunna berövas friheten under en avsevärd tidsperiod utan att han under denna tid skulle få någon för hans anpassning adekvat behandling. Risken för ett sådant långvarigt omhändertagande skulle vidare kunna avhålla den dömde från att överklaga domstols beslut eller dom, eftersom han om han överklagar skulle vara omhändertagen till dess beslutet eller domen prövats och först därefter påbörja verkställigheten. Principiella skäl talar enligt föreningens mening mot införande av möjlighet till omhändertagande utan snäv tidsbegränsning.

Härutöver återoppar föreningen att de fall där problemet blir aktuellt är relativt få.

Advokatsamfundet framhåller att vid bedömning av de spörsmål som aktualiseras genom motionen måste beaktas den principiella skillnad som föreligger mellan förordnande om anstaltsbehandling, å ena, samt undanröjande av ådömd skyddstillsyn och bestämmande av annan brottspåföljd, å andra sidan. Anstaltsbehandlingen ingår såsom ett led i en pågående behandling medan däremot ett undanröjande av skyddstillsyn jämte ådömande av t. ex. fängelse innebär ett utbyte av en påföljd mot en annan och, i vart fall i den dömdes ögon, strängare påföljd.

Vad gäller förordnande om anstaltsbehandling under pågående skyddstillsyn erinrar samfundet om möjligheten att bestämma om omedelbar verkställighet för den som ännu icke fyllt 23 år och påpekar att lagstiftningen härvidlag korresponderar med vad som gäller då rätten förordnar om anstaltsbehandling i samband med ådömande av skyddstillsyn. Samfundet anser icke skäl föreligga att utvidga möjligheten att förordna om omedelbar verkställighet av anstaltsbehandling för dem som fyllt 23 år.

Vad gäller frågan om undanröjande av skyddstillsyn och ådömande av fängelse anser samfundet att en förlängning av tiden för omhändertagande på sätt föreslås av motionären i sak innebär detsamma som ett förordnande att den nya domen å fängelse får verkställas utan hinder av

att den ej vunnit laga kraft. Mot den av motionären föreslagna ändringen kan därför riktas samma invändningar som mot att en ursprunglig fängelse dom får verkställas utan hinder av att den icke vunnit laga kraft. Styrelsen befarar även att en ändring av lagstiftningen i den av motionären angivna riktningen skulle kunna utgöra en stark press på en tilltalad att underlåta att överklaga ett domstolsbeslut. De av motionären påtalade olägenheterna torde icke heller enligt samfundets mening framträda annat än i enstaka undantagsfall.

På anförda skäl avstyrker samfundet motionen.

Kriminalvårdsstyrelsen behandlar först frågan om förlängning av tiden för omhändertagandet i avbidan på att rätten beslutar i påföljdsfrågan. Styrelsen erinrar om förarbetena till 28 kap. 11 § brottsbalken och uttalar att bestämmelsen är avsedd att tillämpas för att under kort tid möjliggöra utredning i frivårdsärendet. Styrelsen hänvisar till ovan återgivna statistiska uppgifter om antalet omhändertaganden av till skyddstillsyn dömda och framställningar till domstol om undanröjande av skyddstillsyn eller anstaltsbehandling enligt 28 kap. 3 § brottsbalken. Enligt styrelsen är antalet sådana omhändertaganden och framställningar relativt ringa i förhållande till antalet personer ställda under övervakning efter dom å skyddstillsyn. Det ringa antalet ingripande torde, menar styrelsen, knappast enbart ha sin grund i klienteletts skötsamhet utan anledning är att antaga att den vikande tendensen att tillgripa tillfälligt omhändertagande är ett uttryck för att övervakningsnämnderna finner frihetsberövanden i denna administrativa ordning vara känsliga ingrepp i rättssäkerhetshänseende. En förlängning av tiden för omhändertagande skulle möjligen kunna förstärka detta intryck. Styrelsen erinrar därjämte om att den dömda under den tid han är omhändertagen förvaras i allmänt häkte, något som styrelsen finner måste bedömas som mindre lämpligt ur behandlingssynpunkt.

På dessa skäl finner styrelsen icke anledning att för närvarande förorda ändring av gällande bestämmelser i den nu behandlade situationen. Därvid utgår styrelsen från att de åtgärder som ankommer på övervakningsnämnd, åklagarmyndighet och domstol samordnas så att frågan kan bli föremål för domstolsprövning utan tidsspillan och helst inom den möjliga tiden för den omhändertagne.

Vad därefter angår den situation som uppkommer då domstolen undanröjer en skyddstillsyn och dömer till fängelse kan det enligt styrelsen ifrågasättas om ej situationen är densamma som när domstolen i annat fall dömer till fängelse och då den misstänkte häktas i samband med domen. Spörsmålet har icke beaktats vid tillkomsten av rättegångsbalken men det torde emellertid inte vara uteslutet att, jämlikt grunderna

för 24 kap. 21 § rättegångsbalken, häktningsåtgärd kan ifrågakomma i förevarande situation. Om detta antagande är riktigt anser sig styrelsen icke heller i denna del böra biträda förslaget om förlängning av tiden för omhändertagande.

Även om styrelsen sålunda icke biträder motionärens förslag, ansluter den sig till uttalandena i motionen att det icke är tillfredsställande att en till anstaltsbehandling dömd person på grund av den nuvarande övre åldersgränsen på 23 år icke omedelbart kan bli föremål för sådan behandling. Ur allmän behandlingssynpunkt är det, framhåller styrelsen, ofta otillfredsställande att det arbete i den dömdes intresse, som frivårdsorganisationen måste vidtaga, fördröjes vartill kommer att den dömda själv kan vara i behov av en vistelse på tillsynsanstalt så snart som möjligt. På denna punkt synes en lagändring vara påkallad. Därigenom torde till viss del motionärens önskemål vara uppfyllt.

I överensstämmelse härmed förordar styrelsen avslutningsvis att utskottet vid behandlingen av motionen överväger att föreslå sådan ändring av 28 kap. 3 § brottsbalken att domstol oberoende av den dömdes ålder äger förordna att ett beslut om anstaltsbehandling skall gå i verkställighet utan hinder av att domen å skyddstillsyn icke vunnit laga kraft.

Nordiska straffrättskommittén

Den i riksåklagarens remissyttrande omnämnda utredningen av Nordiska straffrättskommittén rörande bl. a. frågan om avräkning av häktningstid har numera slutförts (betänkande om avräkning av häktningstid m. m. den 4 juni 1971). Betänkandet omfattar inte frågan om avräkning av tid för omhändertagande enligt 28 kap. 11 § brottsbalken eller för andra frihetsberövanden vid ingripanden på grund av misskötsamhet m. m. mot den som åtnjuter kriminalvård i frihet.

Utskottet

Om den som dömts till skyddstillsyn missköter sig utan att för den skull begå nya brott kan enligt brottsbalken övervakningsnämnden ingripa med olika åtgärder såsom varning, förlängning av provotiden och föreskrifter t. ex. om arbete eller bostad. I allvarigare fall av misskötsamhet kan nämnden göra framställning hos åklagare om att denne vid domstol skall föra talan om undanröjande av skyddstillsynen eller om behandling i skyddstillsynsanstalt. När fråga uppkommit om sådan mer ingripande åtgärd, kan nämnden eller domstolen förordna att den dömda

skall omhändertagas i avbidan på rättens beslut i målet. Den som sålunda omhändertages förvaras i allmänt häkte. Han får inte kvarhållas längre än en vecka; dock att tiden, om synnerliga skäl föreligger, kan förlängas med högst en vecka.

I motionen framhålles att domstols beslut om behandling i skyddstill-synsanstalt eller undanröjande av skyddstillsynspåföljden kan överklagas till hovrätt och högsta domstolen och att det därför kan ta avsevärd tid innan verkställbart sådant beslut föreligger. Genom att den dömde får omhändertagas endast för en tid av en eller undantagsvis två veckor, kan således den situationen uppstå att den dömde under en ganska lång tid på fri fot kommer att avvakta att anstaltsvårdens resurser tas i anspråk. Under en sådan väntetid föreligger, menar motionären, stor risk för asocial livsföring eller fortsatt kriminalitet, och han yrkar därför att domstol ges möjlighet att förlänga tiden för omhändertagandet till dess beslutet om undanröjande av påföljden eller om behandling i skyddstill-synsanstalt vinner laga kraft.

Utskottet delar uppfattningen att det kan vara otillfredsställande att den dömde i den i motionen beskrivna situationen på fri fot avvaktar verkställigheten av domstolens beslut. Förhållandet torde ofta vara det att kriminalvården i frihet uttömt sina resurser beträffande den dömde, som inte sällan också är mer eller mindre svårt nedgången och i behov av vård. Risker för fortsatt brottslighet och försämrad livsföring till men för återanpassningen är därför ofta stor. Även om antalet mål, där den i motionen upptagna problematiken kan aktualiseras, är ringa, framför allt i förhållande till antalet domar på skyddstillsyn, talar det anförda med viss styrka för att en lagändring är påkallad.

Den lösning av problemet som motionären föreslår – att tiden för omhändertagandet skall kunna förlängas tills domstolens beslut vinner laga kraft – är emellertid behäftad med påtagliga svagheter. Av förarbetena till brottsbalken framgår att omhändertagandet inte är avsett att vara en repressiv åtgärd i anledning av bristande skötsamhet utan ett medel att under en helt kort tid möjliggöra eller underlätta utredning och hjälpåtgärder i den uppkomna situationen. Den dömde vistas som ovan nämnts under omhändertagandet i allmänt häkte. Om tiden för omhändertagande skulle kunna förlängas på sätt motionären föreslagit, skulle den dömde kunna berövas friheten under en avsevärd tidrymd utan möjlighet till någon för hans återanpassning adekvat behandling och utan rätt att få tiden avräknad från straffet i den kommande domen. Även om regler infördes om rätt till sådan avräkning skulle – bortsett från nackdelarna från behandlingssynpunkt – lösningen bli otillfredsställande, eftersom prövningen i högre instans och därmed också omhändertagandet

ofta kunde komma att sträckas ut över en längre tid än den som skulle avtjänas. En sådan ordning, som många gånger sannolikt skulle innebära en stark press på den dömda att inte överklaga rättens beslut, anser utskottet inte godtagbar från rättssäkerhetssynpunkt.

Nu antydda olägenheter kan undvikas om man i stället väljer den väg som anvisas i bl. a. riksåklagarens remissyttrande till utskottet, nämligen att ge domstolen vidgade möjligheter att förordna om omedelbar verkställighet av beslutet. En sådan lösning ligger särskilt nära till hands vid förordnande om anstaltsbehandling, eftersom domstolen redan enligt gällande rätt har denna möjlighet om den dömda är under 23 år. För personer över denna ålder förekommer relativt sällan – under 1970 i 219 fall – att domstolen finner anstaltsbehandling böra utdömas vid sidan av skyddstillsyn. När det sker, gäller det emellertid som regel socialt nedgångna, mindre brottsbelastade personer vilka är i behov av snar hjälp. En generell rätt för domstolen att vid beslut om behandling i skyddstillsynsanstalt förordna om omedelbar verkställighet skulle enligt utskottets mening vara av stort värde.

Mot en rätt för domstol att också i fall då en skyddstillsyn undanröjes och utbytes mot ett fängelsestraff kunna förordna om omedelbar verkställighet kan självfallet resas den invändningen att en sådan ordning skulle stå i strid mot principen att en fängelsedom inte får bringas till verkställighet mot den dömdes vilja förrän den har vunnit laga kraft. Det bör emellertid beaktas att skuldfrågan i den situation det här gäller redan har avgjorts genom lagkraftätagande dom. Det kan också framhållas att den nyssnämnda principen genombrutits i fråga om dom på ungdomsfängelse. Situationen bör vidare jämföras med den som föreligger när övervakningsnämnd beslutar att en villkorlig frigivning skall vara förverkad eller när ungdomsfängelnsnämnden eller interneringsnämnden förordnar att den som vårdas utom anstalt skall återintagas i ungdomsanstalt respektive interneringsanstalt. Sådana beslut kan, och skall i vissa fall som regel, verkställas omedelbart. Mot nu angiven bakgrund bör det enligt utskottets mening inte möta betänkligheter att införa möjlighet för domstol att i de fall då starka individualpreventiva skäl talar för ett skyndsamt ingripande förordna om omedelbar verkställighet, även då den nya påföljden bestämmes till fängelse.

Här upptagna spörsmål bör i lämpligt sammanhang bli föremål för närmare överväganden i Kungl. Maj:ts kansli. Därvid bör även prövas den av motionsyrkandet icke omfattade men därmed nära sammanhängande frågan om det föreligger behov av ändrade regler också beträffande möjligheterna att omhänderta den som dömts till skyddstillsyn under tiden från det övervakningsnämnden gör framställning hos åklagaren om åtgärder till dess domstolens beslut föreligger.

Vad utskottet sålunda anfört bör ges Kungl. Maj:t till känna.

Utskottet hemställer

att riksdagen i anledning av motionen 1971:649 ger Kungl. Maj:t till känna vad utskottet i det föregående anfört rörande omedelbar verkställighet av domstols beslut om anstaltsbehandling av den som dömts till skyddstillsyn, m. m.

Stockholm den 26 oktober 1971

På justitieutskottets vägnar

ASTRID KRISTENSSON

Närvarande: fru Kristensson (m), fröken Bergegren (s), fröken Mattson (s), herrar Dockered (c), Eskel (s), Johansson i Växjö (c), Jönsson i Malmö (s), Westberg i Ljusdal (fp), Nygren (s), fru Hjelm-Wallén (s), fru Nordlander (vpk), herrar Petersson i Röstånga (fp), Wijkman (m) och fru Gradin (s).